

Zonder vrijheid geen leven

Hoe zwaar wegen belangen van mensen met dementie als de verhuizing naar een Wzd-accommodatie in zicht komt?

Sinds januari

2020 is de Wet zorg en dwang (Wzd) van kracht. Veel woonzorgvoorzieningen voor mensen met dementie zijn geregistreerd als zogenaamde Wzd-accommodatie. Zo ook woonzorgboerderij de Reigershoeve in Heemskerk. Bestuurder **Bernadette Willemse** vindt dat de manier waarop we de wet rondom de verhuizing naar een verpleeghuis in de praktijk uitleggen en toepassen niet altijd de belangen van mensen met dementie dient.

Op de Reigershoeve wonen 27 mensen met dementie. Onze visie is om er in de sociale gemeenschap van de Reigershoeve voor te zorgen dat mensen met dementie zoveel mogelijk vrijheid krijgen, als mens gezien blijven worden en dat zij goede zorg ontvangen die aansluit bij hun behoeften. De Reigershoeve is geregistreerd als Wzd-accommodatie: in situaties waarin ernstig nadeel dreigt voor degene met dementie of zijn omgeving mag hier onder strikte voorwaarden

onvrijwillige zorg worden toegepast. Ook kunnen mensen er komen wonen voor wie een rechtelijke machtiging (RM) is afgegeven omdat het thuis niet langer gaat.

ALARBELLEN

Bij de Reigershoeve zijn we gewend kritisch te kijken of iemand die bij ons komt wonen daar zelf ook mee instemt. Daarnaast bieden we bewoners zoveel mogelijk vrijheid. Onze ervaring is dat zij zich hierdoor niet opgesloten of beperkt voelen in hun doen en laten en zich niet verzetten tegen het wonen bij ons. Omdat wij zoveel mogelijk aansluiten bij de behoeften, leggen we ons niet snel bij onmogelijkheden neer en zoeken we altijd naar oplossingen. Bij elke nieuwe regel of elk nieuw beleid vragen we ons af wat er écht moet. Als een voorschift schuurt met de belangen van iemand met dementie voor wie wij ons medeverantwoordelijk voelen vanuit onze hulpverleningsrelatie, zullen we altijd kijken of we weloverwogen kunnen afwijken. Maar ook als een col-

lega-hulpverlener van buiten de Reigershoeve een uitspraak doet dat iets volgens de regels helaas zo moet, terwijl diegene het zelf liever anders zou zien voor de persoon met dementie, gaat er bij ons direct een alarmbel af. We gaan dan na of dat écht zo is en of er alternatieven denkbaar zijn.

INTRANEN

Mevrouw Jansen staat al jaren op de wachtlijst van de Reigershoeve. Op enig moment zit ze thuis alleen nog maar in de gang achter haar deur te wachten tot één van haar kinderen of iemand van de thuiszorg langskomt. Ze onderneemt niets meer uit zichzelf en eet en drinkt amper als ze hier niet op gewezen wordt. Haar dochter neemt contact met ons op en geeft aan dat het thuis niet langer gaat. Ze wil graag dat haar moeder naar de Reigershoeve verhuist als er een appartement vrijkomt. Als dat enige tijd later het geval is, overleggen we met de dochter over de verhuizing. Ze geeft aan dat haar moeder soms lijkt te twijfelen. Het lijkt haar daarom verstandig om

Bernadette Willemse

nog een keer met haar moeder langs te komen. Eenmaal op de Reigershoeve is mevrouw Jansen zeer enthousiast over het terrein, de dieren en de tuin, maar ze wil er niet wonen. Na veel wikken en wegen besluit ze toch te verhuizen. Omdat mevrouw eerst twijfelde en het hierdoor niet helemaal duidelijk was of ze de consequenties van haar keuze nog volledig overziet, is er een afspraak met het CIZ gepland voor de zogenoemde Wzd-toets. Vanwege de coronapandemie vindt de afspraak plaats via beeldbellen. De dochter van mevrouw Jansen is bij haar thuis op de middag van de afspraak. Mevrouw Jansen heeft geen ervaring met beeldbel-

len en vindt het allemaal maar vreemd. Ze lijkt niet goed te begrijpen waar de CIZ-medewerker het over heeft en is narrig tijdens het gesprek. Nee, natuurlijk wil ze niet naar een beschermde, afgesloten plek verhuizen! Na het gesprek zegt de dochter tegen haar moeder: 'Nou, dan kun je dus niet verhuizen naar de Reigershoeve'. Mevrouw Jansen barst in tranen uit en antwoordt: 'Maar ik wil wél naar de Reigershoeve!'. De dochter belt ons in paniek. Wij zoeken op onze beurt contact met het CIZ om te horen wat de vervolgstappen zijn. Volgens ons is er gezien de reactie van mevrouw sprake van de eerst geschetste, vrijwillige

grond om te verhuizen naar de Reigershoeve. De CIZ-medewerker belooft dit mee te nemen richting de arts die het uiteindelijke besluit neemt. Toch horen we enige dagen later dat het CIZ heeft besloten om een Rechtelijke Machtiging (RM) voor mevrouw Jansen aan te vragen. Dit zou betekenen dat het vrijgekomen appartement aan haar neus voorbijgaat omdat dit proces te lang duurt en wij genooddaakt zijn contact op te nemen met de volgende op onze wachtlijst. Wij vinden dit onacceptabel, omdat het volledig voorbijgaat aan de belangen van mevrouw Jansen. We leggen de situatie voor aan onze Specialist Ouderengeneeskunde (SO) en

WONEN IN EEN WZD-ACCOMMODATIE

Er zijn drie gronden waarop iemand met dementie in een Wzd-accommodatie kan komen wonen:

1. Vrijwillig: degene met dementie is nog in staat zelf de keuze te maken om te verhuizen.
2. Met een artikel 21, oftewel een besluit tot opname en verblijf, die dan de juridische titel vormt voor de opname. Dit betekent dat iemand niet meer in staat is de consequenties van de verhuizing te overzien en zich niet echt bereid toont om te gaan verhuizen, maar zich aan de andere kant ook niet verzet. Je zou kunnen zeggen dat iemand het dan niet meer lijkt te overzien. Dit besluit wordt alleen genomen als het volgens degene die de beoordeling uitvoert thuis niet langer gaat.
3. Onvrijwillig met een rechterlijke machtiging of inbewaringstelling, omdat er in de huidige woonsituatie ernstig nadeel dreigt voor degene met dementie zelf of voor zijn omgeving, maar degene met dementie zich verzet tegen de verhuizing.

stellen voor om mevrouw vrijwillig bij ons te laten komen. We willen haar dochter vragen om het huurhuis niet direct op te zeggen, zodat we kunnen zien hoe haar moeder het bij ons gaat ervaren. Mocht ze zich toch bedenken dan kan ze altijd nog naar huis. Onze arts is het hier mee eens. De uiteindelijke verhuizing verloopt soepel, mevrouw voelt zich al snel thuis, legt nieuwe contacten met medebewoners, heeft al snel het hoogste woord, doet aan alles mee en geniet van alle aandacht. Een maand later zegt haar dochter de huur van het huurhuis op.

EEN STELLIGE 'NEE'

Op enig moment staat één van de mensen met dementie die ons als een vorm van dagbesteding bezoekt bovenaan onze wachtlijst. Van de casemanager weten we dat zijn vrouw de zorg voor hem steeds zwaarder vindt. We vragen meneer *De Vries* of hij wil verhuizen. Hij is zeer duidelijk: hij vindt het geweldig om hier vier dagen per week op het terrein aan het werk te zijn, maar wil absoluut niet hiernaartoe verhuizen. Met zijn huisarts heeft hij al besproken dat hij euthanasie wil als het zover komt. Om zijn vrouw te ontlasten stemt hij ermee in om eens in de zoveel tijd een aantal dagen naar een logeerkamer voor mensen met dementie te gaan. Naarmate de tijd verstrijkt wordt de situatie steeds zwaarder voor zijn vrouw. Haar kinderen trekken aan de bel bij de casemanager, die weer aan ons vraagt of er zicht is op een vrije plek. Die verwachten we binnen enkele weken tot maanden. In eerste instantie dreigt er een RM-aanvraag, omdat zijn vrouw en kinderen dit te lang vinden duren. Gelukkig zijn zij bereid het nog even vol te houden. De casemanager voelt inmiddels ook de druk van de familie en besluit in overleg met haar multidisciplinaire team alvast een Wzd-toets aan te vragen. Wij zijn hier ronduit verbaasd over. Waarom een Wzd-toets aanvragen voor iemand met wie nog altijd een goed gesprek te voeren is? Wij schatten in dat artikel 21 ('geen bereidheid, geen bezwaar') niet aan de orde zal zijn. Ook verwachten we dat meneer zeker niet zal instemmen met een mogelijke 'opname' zolang er geen plek beschikbaar is bij ons. Daarmee is de kans groot dat deze vroegtijdige Wzd-toets uiteindelijk tot de aanvraag van een RM leidt. Wordt die afgegeven, dan moet meneer binnen twee weken ergens worden geplaatst. Het is dan zo goed als zeker dat hij niet (direct) naar de Reigershoeve kan verhuizen. Het lijkt ons beter om met meneer in gesprek te gaan op het moment dat er

een plek vrijkomt. Tijdens dat gesprek kan onze SO toelichten dat euthanasie ook bij ons bespreekbaar is als hij de situatie inderdaad als uitzichtloos lijden ervaart. Als meneer *De Vries* dit gesprek kan voeren met mensen die hij vertrouwt, dan is de kans groot dat hij inziet dat een verhuizing naar de Reigershoeve de beste optie is en uiteindelijk vrijwillig verhuist. De casemanager stemt hier niet mee in. Haar multidisciplinaire team vindt dat zij nu echt een stap moet zetten: het aanvragen van een Wzd-toets bij het CIZ. De casemanager geeft bovendien aan dat dit per definitie nodig is omdat dit in alle verpleeghuizen die zij kent een voorwaarde is voor opname van iemand met dementie. Ik geef telefonisch nog aan dat dit bij ons niet het geval is, dat deze aanpak wat mij betreft niet strookt met de wet en dat we op deze manier de belangen van mensen met dementie niet dienen, maar handelen vanuit angst en om onszelf in te dekken. De casemanager antwoordt dat het inderdaad vervelend is dat de wetten en de regels ons voor het blok zetten.

WAT GEBEURT ER?

Moeten we als hulpverleners en zorgorganisaties niet veel meer de hand in eigen boezem steken dan de schuld geven aan wetten en regels? Nergens in de wet staat dat er een Wzd-toets door het CIZ moet plaatsvinden bij iemand die wilsbekwaam is en vrijwillig wil verhuizen naar een Wzd-accommodatie. In hoeverre zijn de werkwijzen uit de praktijkvoorbeelden daadwerkelijk ingegeven door de wet? Of zijn het vooral procedures die binnen zorgorganisaties tot stand zijn gekomen? En in hoeverre zetten we de belangen van mensen met dementie voorop bij het vormgeven en in de praktijk brengen van deze procedures? In de praktijkvoorbeelden wordt de Wzd uitgelegd en 'toegepast' op een manier die volgens ons de belangen van mensen met dementie eerder

schaadt dan goed doet. Twee dingen vielen ons in het bijzonder op. Ten eerste lijken veel hulpverleners, waaronder casemanagers, zorgbemiddelaars en CIZ-medewerkers, te denken dat vrijwillig verhuizen naar een Wzd-accommodatie bijna onmogelijk is. Ik herinner mij een telefoongesprek met een CIZ-medewerker die maar bleef praten over een onvrijwillige opname voor elke verhuizing naar een Wzd-accommodatie. Dat verhuizen ook vrijwillig kan naar een locatie waar (in uiterste gevallen) onvrijwillige zorg kan worden geboden, vond zij maar een vreemde gedachte. In de Wzd staat nergens dat alleen mensen met een besluit tot opname en verblijf (artikel 21) of RM in dit soort accommodaties mogen gaan wonen. Deze juridische titels zijn alleen nodig als degene met dementie de keuze zelf niet meer kan maken of als hij of zij zich verzet terwijl er ernstig nadeel dreigt. Wat is er dan in de praktijk gebeurd met het recht om vrijwillig te kiezen om in een Wzd-accommodatie te gaan wonen? Waarom een Wzd-toets aanvragen bij het CIZ als de verwachting is dat iemand vrijwillig wil verhuizen? In theorie kan na het onderzoek van het CIZ tijdens de Wzd-toets ook blijken dat iemand vrijwillig opgenomen wil worden. Dan is een besluit tot opname (artikel 21) overbodig. Waarom is die Wzd-toets door het CIZ dan nodig? Kan een betrokken hulpverlener, huisarts of SO dit gesprek niet veel beter voeren? Uiteraard is het wel nodig dat de betrokkenen het er bij een vrijwillige verhuizing over eens zijn dat degene met dementie inderdaad écht wil en nog wilsbekwaam is om deze keuze maken. Als we twijfelen of iemand zich gaat bedenken, gaan wij graag voor de optie om het huis nog even aan te houden en het een paar weken aan te kijken. Mocht het onverhoopt niet goed gaan, dan is het wat ons betreft vroeg genoeg om een Wzd-toets, of in het ergste geval een RM te overwegen.

Het aanvragen van een Wzd-toets is soms allesbehalve onschuldig

Ten tweede lijkt de conclusie van het CIZ, als het niet mogelijk is om een artikel 21 af te geven omdat iemand met dementie op dat moment bezwaar maakt tegen een opname, bijna standaard te resulteren in een RM-aanvraag. Terwijl het – zeker bij een ziektebeeld als dementie – niet ondenkbaar is dat degene met dementie wantrouwend is naar de onbekende CIZ-medewerker, niet overziet waar hij of zij dan naartoe zou moeten verhuizen of het gesprek niet direct begrijpt. Door meteen te besluiten een RM aan te vragen gaan we totaal voorbij aan de redenen achter de ‘nee’ van degene met dementie en investeren we niet in een goed gesprek. Bovendien weten we dat een RM het vaak onmogelijk maakt om op de plek van voorkeur te gaan wonen.

Het aanvragen van een Wzd-toets lijkt onschuldig, maar denk even terug aan de situatie van meneer De Vries: als er een Wzd-toets zou worden aangevraagd op een moment dat er daadwerkelijk plek vrij is bij ons, dan zou meneer De Vries zeker weigeren. Het gevolg is dat er een RM wordt aangevraagd en dat meneer De Vries ergens anders naartoe moet verhuizen. Allesbehalve onschuldig dus.

WAAROM GEBEURT DIT?

Wat maakt dat we op deze manier handelen terwijl de Wzd ons dit niet voorschrijft? Ik kan meerdere redenen bedenken. Misschien willen we onze

vingers niet branden aan iemand die in eerste instantie vrijwillig komt wonen, maar uiteindelijk tóch verzet toont tegen het verblijf. Wat is dan het ergste dat er kan gebeuren? Dat er alsnog een Wzd-toets of RM moet worden aangevraagd? Of sorteren we voor op het scenario dat er ooit onvrijwillige zorg nodig zal zijn als er ernstig nadeel dreigt? Als dat de reden is dan kunnen we er sowieso mee stoppen. Het is een misverstand dat het niet mogelijk is om onvrijwillige zorg te bieden aan een bewoner met dementie die ergens vrijwillig is komen wonen. In het kader van de Wzd is dit tenslotte overal mogelijk als er sprake is van ernstig nadeel en er geen alternatieven zijn. Ook thuis. Het kan ook met ons beeld van mensen met dementie te maken hebben. Vinden wij dat iemand met dementie niet langer wilsbekwaam is op het moment dat een verpleeghuis in beeld komt? Of is het niet denkbaar dat iemand vrijwillig voor een verpleeghuis kiest omdat dit volgens ons het meest verschrikkelijke is dat je kan overkomen? Als dat laatste het geval is, dan staat ons nog heel wat te doen om ervoor te zorgen dat de woonvormen die de Nederlandse verpleeghuiszorg biedt, plekken zijn waar mensen met dementie een fijn leven kunnen leiden met zoveel mogelijk vrijheid. ♦

TEKST BERNADETTE WILLEMSE

BEELD VINCENT BOON

Bernadette Willemse is bestuurder van woonzorgboerderij de Reigershoeve. Meer info op www.reigershoeve.nl